

C 23903

A POZSONYI
MAGYAR KIRÁLYI ERZSÉBET-TUDOMÁNYEGYETEM
1917/18. TANÉVI IRATAIBÓL.
2. FÜZET.

EX ACTIS UNIVERSITATIS SCIENTIARUM
REGIAE HUNGARICAE ELISABETHINAE POZSONYENSIS
ANNO MCMXVII—XVIII.

← FASCICULUS II. →

DICSŐÜLT ERZSÉBET KIRÁLYNÉ EMLÉKÉRE

1917. ÉVI NOVEMBER HÓ 19-ÉN

TARTOTT

ÜNNEPÉLYES EGYETEMI KÖZGYŰLÉS.

CONVENTUS GENERALIS SOLENNIS

IN MEMORIAM

DIVAE OLIM ELISABETH REGINAE

DIE XIX. NOVEMBRIS ANNI MCMXVII.

CELEBRATUS.

POZSONY.

EDER ISTVÁN KÖNYVNYOMDÁJÁBÓL.

1918.

I.

DR. FINKEY FERENC

REKTORI HATÁSKÖRREL FELRUHÁZOTT DÉKÁN

ELNÖKI MEGNYITÓ

BESZÉDE.

Tekintetes Egyetemi közgyűlés! Mélyen tisztelt
ünneplő közönség!

Mai egyetemi ünnepi közgyűlésünk a legelső, melyet azzal a rendes programmal tarthatunk meg, amint azt egyetemünk megnyitása után elhatároztuk és megtervez-
tük. Egyetemünk dicsőült Erzsébet királynénak, Magyar-
ország legnépszerűbb és haló poraiban is áldott nagy
fejedelemnőjének nevét viseli címében. Ezt a kitüntetést
kivántuk meghálálni s védasszonyunk iránti soha meg
nem szűnő kegyeletünk évi önkéntes adóját leróvni,
midőn elhatároztuk, hogy minden évben Erzsébet-napján
ünnepet szentelünk az ő emlékének, melyen a rector
kötelessége lesz mindig az ő emlékét feleleveníteni lelkeink-
ben s aztán az egyetemi tanári kar egy tagja tart tudo-
mányos előadást, végül az előző évi pályamunkákról
teszünk jelentést és az egyes karok által megállapított
pályadíjakat vagy más jutalomdíjakat a kitüntetett egye-
temi polgároknak kiosztjuk. Így véltük legméltóbban
megünnepelhetni évente a reánk oly becses Erzsébet-napot,
mint védasszonyunk nevenapját.

Egyetemünk első évében ezt a megállapított pro-
grammot az akkori rendkívüli nehéz viszonyaink miatt nem
tarthattuk meg, csupán a rectori emlékbeszéd hangzott el,
ez e célból tartott legelső egyetemi közgyűlésen, ami
egyúttal egyetemünk megnyiltának első szerény bizonyí-
téka is volt. A második évben már a rendes programmot
akartuk megtartani s lényegében meg is tartottuk, azon-

ban a tudományos értekezés helyett a mindnyájunk őszinte fájdalomára hősi halált halt egyik kollegánk feletti emlékbeszédet vettük fel a programmba, pályaművekről pedig még nem tehattünk jelentést, e helyett azonban az első doctoravatást ejtettük meg az ünnep keretében.

A harmadik Erzsébet-ünnepünk szintén nem a rendes program szerint folyt le, azonban annál örvedetesebb és emlékezetesebb lesz mindnyájunk lelkében. A múlt évi november 19-én, ma egy éve avatta fel Albrecht főherceg Ő Fensége, mint Ő császári és apostoli királyi Felsége legmagasabb személyének képviselője az egyetemünk végleges helye gyanánt megállapított épületet és területet s adta át részünkre a hadügyi kormányzat képviselője, maga a közös hadügyminiszter úr Ő Excellentiája személyesen ezen épületet és területet. Ez az egyetemfelavató ünnepély, mely országos jelentőségű és fényű lett a megjelent királyi Fenségek és országos főméltóságok s más egyetemi és tudományos társaságok kiküldötteinek megjelenése és az elhangzott nagyjelentőségű beszédek által, ez az eddigelő legfényesebb egyetemi ünnepélyünk szintén az Erzsébet királyné áldott emlékének a jegyében folyt le, amint ezt a fenséges főherceg úr, valamint a többi felszólalók beszédei is eléggé kiemelték.

Ma végre, egyetemünk életének negyedik évében, Erzsébet-ünnepünket a tervbe vett rendes programmal és a meghonosítani kívánt keretben tarthatjuk meg. Az Erzsébet királyné emlékének szentelt megnyitó beszéd után egy tudományos értekezés s azután a múlt évi egyetemi pályázatokról való jelentés és a pályadíjak kiosztása lesz mai ünnepi közgyűlésünk tárgya. Mélyen sajnáljuk, hogy ezt az első rendes Erzsébetnapi ünnepélyünket még mindig nem a végleges egyetemi épületünkben tarthattuk meg, csak itt a jogi facultas egyszerű

tanácsstermében. De hát mindnyájan méltóztatnak jól tudni, hogy ennek az oka a még mindig dúló világháború, amely lehetetlenné tette, hogy a hadügyi kormányzat tényleg használatunkba bocsássa az aulának szánt régi primási fogadó termet tartalmazó épületet s így bele kellett nyugodnunk abba, hogy itt, ebben az egyszerű régi épületben húzódjunk meg mindaddig, míg jobb idők nem jönnek.

Ünnepélyünk bensőséges voltát azonban úgy hiszem legkevesbbé sem csökkenti helyiségünknek ez az egyszerűsége és berendezésünk szerény volta. Az én áhítatom és kegyeiletem legalább éppen oly nagy és mélységes, mintha a legszebb és legnagyobb diszteremben kellene Ő róla, a szépség és jóság eszményképéről, „a tündéri szépségű és angyali jóságú“ néhai királynéről megemlékeznem. Ami bennem szorongást kelt, az inkább az, hogy mit ragadjak ki emlékbeszédem tárgyául az ő gazdag életéből, mire szoritkozzam, ami bennünket egyetemi közgyűlést és a velünk ünneplő mélyen tisztelt közönséget legjobban érdekelheti a sok gyönyörű, felemelő és a sok szomorú, tragikus esemény és kép közül, amit az ő élete elénk tár s amik az Ő Reá emlékezésnél lelki szemünk előtt elrajzanak.

Szóljak-e az ő őszinte vonzalmáról, szeretetéről a magyar nemzet iránt, az ő titkos, csendes, de annál hatályosabb befolyásáról, ami a dynastia és a magyar nemzet közötti kibékülést, az 1867-iki kiegyezést elősegítette és lehetővé tette, szóljak-e az ő sok-sok jótékonyágáról, mellyel minket magyarokat is annyiszor és annyira lekötelezett. Avagy az ő sorsának egyik-másik tragikus eseményét vagy éppen a legtragikusabbat, a közel húsz éve történt megrendítő halálát vegyem elő és annak szomorú emlékével gyötörjem sziveinket? Ez a sötét, komor kép talán megfelelő lenne különösen amiatt, mert éppen két

nap múlva első évfordulóját érzük meg a múlt évi országos gyászunknak, az ő férje, néhai jó öreg királyunk, I. Ferenc József halálának is, aki adta nekünk azt a kitüntetést, hogy egyetemünk az ő angyali hitvesének nevét viselheti s aki élete utolsó uralkodói ténye gyanánt elküldte hozzánk azt a márványba vésendő táviratát, melyvel múlt évi felavatási ünnepélyünk alkalmából királyi üdvözlését és áldását küldi egyetemünkre.

De mégis nem erről, nem tragikus tárgyokról kívánok ma beszélni. Ma, amikor egyetemünk életében oly örvendetes nagy események előestéjén állunk, ma, amikor hazánk és a dicső szövetséges nemzetek a hitszegő volt szövetséges társunk feletti diadalt ünneplik, ma nem illik szánkba a jajongás. Keressünk hát vigasztalóbbat, megnyugtatóbbat az Erzsébet királynénk életéből.

Nem is kell sokáig keresgetnünk. Vajjon nem méltó tárgya lehet-e ünnepi megemlékezésünknek az ő meleg és őszinte érdeklődése és szeretete a tudomány és a művészet, a szép és igaz iránt?

Igen. Erzsébet királyné, ha maga nem volt is hivatásos művelője az irodalomnak vagy a tudománynak — bár életiróinak feljegyzései szerint saját gyönyörűségére néha irt költeményeket¹ — s pompás útleírásokat és fordításokat készített — de az kétségtelen, hogy magasröptű lelke, fényes szellemi tehetségei erősen vonzották őt a magasabb szellemi élvezetek, az irodalom, a művészet és a tudomány eszményi birodalma felé. Bizonyosága ennek Heine költészete iránti közismert lelkesedése, Shakespeare és Byron műveivel való állandó foglalkozása, valamint az új görög nyelv iránt tanusított rendkívüli érdeklődése és a Korfu szigetén épített Achilleon, mely később az ő

¹ Egy hangulatos kis verset irt magyarul Mehádiában egy pásztor-kunyhó asztalára. L. *Tschudi*: Elisabeth, Kaiserin von Österreich. 140. l.

magányos szenvedéseinek, kesergéseinek lett tanúja és az Ő valódi asyluma.

Az Achilleon megtervezésével és felépítésével fejezte ki Erzsébet királyné a classicus világ, a classicus és a modern művészet iránti olthatatlan vonzalmát. Ez a remek kivitelű, görög stylban épült kastély és annak csodaszép parkja, tele az antik világ szobraival, festményeivel, a hatalmas Achilles, a két Centaur-szoborral, a kilenc Muzsa gyönyörű szobraival, az Ulysses-freskókkal, a Pompeji-teremmel, a classicus kor hőseinek mellékszobraival . . . épúgy a modern kort képviselő Heine- és Byron-szobrok, a Munkácsy Krisztus Pilátus előtt-jének mozaik-kirakata a kápolna oltárképe felett . . . mindezek kézzel fogható bizonyágai Erzsébet királyné őszinte rajongásának az irodalom és a szépművészetek iránt.

De ez a kis földi paradicsom, a classicus és a modern kor művészeti alkotásainak, remekeinek egy csodaszép délszaki szigetre odavarázsolt Glyptotékája lett az Ő anyyiszor meggyötört s az egyetlen fia tragikus halálával gyógyithatatlanul megsebzett finom lelkének bánattanyája, mérhetlen fájdalmának titkos kápolnája is. „Ez az én menedékhelyem, hol egészen magamé lehetek, itt világi tekintetek nem korlátoznak“, mondta több ízben kísérőinek s bizalmasainak, kiket e csendes, magános tündérkertjébe bevezetett. Itt állította fel szeretett fiának, Rudolf trónörökösnek emlékoszlopát s élete utolsó éveiben, ha megúnta az idegen országoknak s magának az elragadóan bájos Lac Leman-nak a szépségeit is, idejött lelkét felüditeni, megerősíteni az ő művészi otthonába, szentélyébe, a classicusok és a kedvenc modern alakok közé s a leg-szentebb emlék, fia emlékoszlopa alá.

De nemcsak a szépművészetek, nemcsak a szépirodalom vonzotta Őt. A komolyabb tndományos művek

íránt, a történelmi és a politikai irodalom íránt is állandóan érdeklődött és azok termékei közül sokat tanulmányozott vagy később felolvastatott magának. Előszeretettel tanulmányozta Voltaire és Rousseau műveit. Utóbbinak a természethez való visszatérésről hirdetett eszméit gyakran helyeslőleg idézgette. (Tschudi id. m. 135) Schopenhauer összes műveit ő maga lefordította görögre.

Tudványára és széleskörű ismereteire jellemzőek azok a sorok, amiket Falk Miksa ír felőle, aki 1866/67-ben az uralkodóháznak a magyar nemzettel való kibékülése varázsos emlékkü éveiben a királynét, a magyar nyelvben és irodalomban való magasabb színvonalú gyakorlás és kiképzés végett közel egy éven keresztül tanította, illetőleg neki előadásokat tartott. „Ha a jó tanítvány egyik ismertető jele a tudvány, akkor Ő Felsége az ilyen jó tanítvány eszménye volt. Az ő agyveleje folyvást erősen dolgozott s ő mélyen gondolkozott, nem holmi frivolitások, hanem a tudomány és az élet legkomolyabb problémái körül. Fogas kérdéseivel nem egyszer zavarba ejtett, melyből aztán úgy-ahogy, de sokszor csakis nagy ügyyel-bajjal tudtam kibontakozni“.

Egyik életírója jegyzi meg, hogy kevés ember értett annyira az idő okos kihasználásához, mint Ő. Rengeteget olvasott. Sétáin, utazásai közben is soha sem lehetett látni könyv nélkül. Később, élete utolsó éveiben, midőn az új görög nyelv kötötte le érdeklődését, görög felolvasót tartott maga mellett, akivel tudományos és szépirodalmi műveket olvastatott fel, regényeket csak igen ritkán.

A magyar irodalom íránt különösen a kiegyezés idején mutatott nagy érdeklődést.

Közismert tény, hogy az 1848/9-iki szabadságharcunk történetét Horváth Mihály könyvéből, majd előadásából ismerte meg. Falk Miksa feljegyzéséből tudjuk, hogy

Széchenyi „Blick“-jét („auf den anonymen Rückblick“) is elolvasta, sőt a cenzura által erősen tiltott „Der Zerfall Österreichs“ című „vad röpiratot“ íróasztalának egyik fiókjából huzta elő Falk nagy bámulatára. Báró Eötvös József műveit pedig valósággal rajongva olvasta. A politikát ugyan nem szerette és abba közvetlenül soha nem is avatkozott, az egyetlen nagy kérdés, aminek eldöntését a legörvendetesebb irányban befolyásolta, a magyar nemzettel való őszinte kibékülés eszméje, amit oly fényesen és a magyar nemzetnek oly közörméire tudott elősegíteni és megvalósítani, hogy maga iránt a leghálásabb elismerést vívta ki azok részéről is, akik a kiegyezést közjogi okokból helytelenítették. Jól mondta Jókai, a költőfejedelem, a királynéval való első találkozásakor, feleletül a királyné ama megjegyzésére: „Én a politikához nem értek“, „Legmagasabb politika egy ország szivét megnyerni s ahoz Fölséged bizony ért“. Őszinte szeretete a magyar nemzet iránt volt tényleg az a politikai misszió, melyet oly fényesen betöltött, hogy már annak idején 1867-ben, a politikai világ legelső vezérei „Magyarország védasszonyának“ nevezték. S hogy Ő valóban az volt, ezt legreálisabban bizonyítja a „Neue Freie Presse“nek egy cikke 1867-ben, mely „vádolja a császárnét, hogy szivesebben tartózkodik másutt, mint Bécsben“ (Márki Sándor: Erzsébet Magyarország királynéja. 73. l.).

Ime a mi védasszonyunk, a két állam bálványozott fejedelemnője, tényleg ismerője és pártfogója a tudománynak, az irodalomnak is. Büszkén és örömmel viselhetjük az ő drága nevét nemcsak mint királynéét, de mint a tudomány, az irodalom buzgó, tevékeny és megértő védasszonyáét. Ha megértük volna azt a boldogságot, hogy egyetemünk megnyitása még az ő életében megtörténhetett volna, az Ő nemes, tudvágyó lelke bizonyára a legigazabb örömmel

és jóakarattal segítette volna elő egyetemünk mielőbbi kifejlődését. Ha a kegyetlen sors megfosztott is bennünket ettől a szerencsétől, de az ő nagy szelleme a legméltóbb vezércsillagnak lesz mindenkor s egyetemünk boldogan vallja Őt védőszellemének.

Tekintetes Egyetemi Közgyűlés!
Mélyen Tisztelt Ünneplő Közönség!

Tizenkilenc éve mult el folyó évi szeptember 10-én, hogy a mi védasszonyunk örökre lezárta fájdalmas szemeit s már csak onnan felülről tekinthet alá reánk hűséges és őt minden időközön át imádó magyarjaira s a mi azóta megnyilt és az ő áldott nevéből elnevezett egyetemünkre.

Mily óriási változások ez alatt a rövid tizenkilenc év alatt.

A legnagyobb és legiszonyubb változás mindenesetre a világháború, mely feldúlta a kulturállamok addig oly féltve őrzött nyugalma, a nemzetek közötti békés érülködést s vad és ádáz harcok szinterévé tette Európa legnagyobb részét, köztük az Erzsébet királynénk által is oly szívesen látogatott szép pontokat, üdülőhelyeket is. Erre a szomorú sorsra jutott a királyné asyluma, a bájos Korfu szigete is. Mi lett a remek Achilleonnal, ma még biztosan nem tudjuk. Lehet, hogy a lerombolástól megkímélte a sors és az ellenség szeszélye, de annyi tény, hogy a sziget s vele a királyné legkedvesebb tanyája is az entente s később épen a hitszegő, az olcsó prédára leső olaszok kezeibe került. Sokszorosan keserves és bántó fordulata a sorsnak, hiszen a királyné épen az olaszok iránt nem tudott melegebb rokonszenvet érezni.

De ime napjaink eseményei viszont öröme fordították az olasz hitszegés és prédára lesés feletti keserű hangula-

tunkat s megnyugtattak bennünket az erkölcsi igazság diadalmaskodása iránti hitünkben. Vitéz seregeink, egyesülve a hűségesen kitartó szövetséges német haderővel, a kipróbált zseniális vezérek vezetése mellett megadták a méltó feleletet az árulóknak. Amily szörnyű erkölcsi bűn volt az olasz nemzettől és királyától, midőn harminc évi szövetséges társaitól elszakadva — amint néhai I. Ferenc József királyunk remekül kifejezte — „kibontott lobogóval“ képes volt átmenni ellenségeink táborába, époly erkölcsi diadal és az örök igazság eszméjének, a valódi bűnös megbüntetésének igazságos érvényesülése, hogy most összetörve, porba sujtva, eszeveszett futással igyekszik a végleges megsemmisítéstől megmenekedni. A gyönyörű velencei sikság is áldozata lett az oktalan „szent egoismusnak“. Az olasz nép rémes vérdíjat fizetett kormányférfaik rút hit-szegéseért.

Erzsébet királynénk eszményi alakja, a szépség, jóság és hűség fogalmai, melyek az ő nevével összeforrottak, ime nem csúfolhatók meg büntetlenül. A jó, a hű és az igaz ember diadalmaskodik és él örökké. Erzsébet királyné szent emléke, a nevével összeforrott nagy eszmék, az erkölcsi tisztaság, az odaadó hűség és a legmagasztosabb erény, a szeretet, a gyermeki, hitvesi, anyai szeretet, mint fejedelemnőnél a hozzá ragaszkodó nemzet őszinte szeretete, a tudománynak és művészetnek benső szükségből pártolása, mindezek az egyéni és fejedelemnői erények méltóvá teszik a mi védasszonyunkat arra az imádatra, mellyel iránta mi viseltetünk s mellyel bizonyára késő utódaink is viseltetni fognak.

Uj egyetemünk a háborúval egyidős lévén, eddigelé legjobb igyekezettel sem voltunk képesek az Ő iránta érzett kegyeletünket és végtelen hódolatunkat szemléltetőleg és tettekben is kimutatni. Uj facultásaink megalakultával,

különösen a bölcsészeti karnak lesz közvetlen feladata az Erzsébet királyné kultuszát ápolni és előrevinni. Az új egyetemi kormányzati testületnek, a rendes egyetemi tanácsunknak lesz pedig kötelessége gondoskodni véd-asszonyunk Ő hozzá méltó szép szobrának és a szintén művészi kezeztől készitendő arcképének mielőbbi megszerzéséről. Higyjük és reméljük, hogy ezek a rég óhajtott terveink is hamarosan valóra válnak s akkor Erzsébet ünnepélyeinket a mainál szebben és külsőleg is fényesebben tarthatjuk meg.

Ezzel mai ünnepi közgyűlésünket megnyitottnak nyilvánítom.

II.

DR. KOVÁTS FERENC

EGYETEMI NY. R. TANÁR

TUDOMÁNYOS ÉRTEKEZÉSE

A POZSONYI VÁROSGAZDASÁGRÓL A KÖZÉPKOR VÉGÉN.

A középkor első századaiban a városok alapítása idejében még nincs elvi, lényeges különbség a városgazdaság és a vidéki, falusi gazdaság között;¹ mindkettőt a gazdálkodás végcélját tekintve, ugyanaz a világnézet hatja át, mely szerint a gazdasági tevékenység a gazdálkodók szükségleteinek *közvetlen, a gazdaságon belül* végbemenő kielégítésére irányul és végső eredményben a gazdálkodó és házanépe számára hagyományos keretek között a megélhetést biztosítja. E világnézet és ennek főelve, a hagyományos megélés biztosítására való törekvés elvének befolyása alatt a gazdálkodás rendje akképalakul, hogy minden egyéni gazdaság, mint szervezeti egység, külső segítség nélkül, a maga erejéből, függetlenül és autonóm módon oldja meg a közvetlen szükségletkielégítés szabta összes termelési feladatokat. Gazdaság és háztartás egy és ugyanazon önálló egységben van szervezve, amelyen belül a termelés és a fogyasztás majdnem teljesen összevág. A háztartások helyi csoportjai, az egy telepben, egy községben, egy faluban, egy városban élő emberek háztartásai csak annyiban szövetkeznek egymással, amennyiben bizonyos gazdasági feladatokat közösen, együttes erővel végeznek. Ez a munkaegyesülés távol áll minden belterjesebb munkamegosztástól; éppen azért a forgalom, amely a rendszeres munkamegosztás keresztülvitelének alapfeltétele,

---

¹ Vsd. ö.: *Bücher K.* Die Entstehung der Volkswirtschaft. Tübingen 1893. (10. kiadás 1917.) — *von Below G.* Über Theorien der wirtschaftlichen Entwicklung der Völker mit besonderer Rücksicht auf die Stadtwirtschaft des Mittelalters: *Historische Zeitschrift* 86.

a középkori gazdasági szervezetben csak alárendelt, kivételes és alkalmoszerű szerepet játszik. Ezt a középkori gazdasági rendszert e zárkózottságánál fogva, valamint azért, mert a gazdasági élet körforgása javarészt az egyedi háztartáson belül megy végbe, *zárt házi gazdasági rendszernek* nevezzük.²

A városok keletkezésük korában zárt házigazdaságok tömörüléséből alakultak. A városi határ épúgy megoszlott polgártelekek között, mint a falu határa paraszttelkek között. Ipar és kereskedelem a városi élet első idejében csak mellékfoglalkozásként jöhetett számba; a városi *polgár földművesgazda, mezőgazdasági kisbirtok* ura. Vásárjog, kereskedelmi szabadság, városi önkormányzati kiváltság csak később keletkeznek és a városi gazdaságban még később éreztetik átalakító hatásukat. A városgazdaság agrikus színezetét még a késő középkorban is jellegzetesen domborodik ki, még akkor is a polgártelek a polgári gazdálkodásnak széles és biztos alapja.

Mindazonáltal a városgazdaság a középkor folyamán a falugazdaságtól eltérő, különleges irányban fejlődik. Különböző tényezők s ezek között elsősorban a város védett helyzete, várhelyi jellege, a városi lakosság gyors szaporodását mozditják elő. E szaporodás folytán szűkül a városterület mint megélési alap. A lakosság kénytelen más gazdaságokban, rendszerint a szomszédos mezőgazdasági telepeken, a megélhetésére szükséges terményeket beszerezni. E célból a város a szomszédos őstermelő vidékkel gazdasági érdekszövetkezetté egyesül, mely szövetségen belül a városi és a vidéki gazdaságok között élénk és folytonos csereforgalom keletkezik. Fejlődik a hivatásos, majd a technikai munkamegosztás város és falu között. A csereforgalom lebonyolítását és az iparcikkek előállítását

² „Geschlossene Hauswirtschaft“ *Bücher* elnevezése alapján.

a városi polgár vállalja és e foglalkozásoknak szenteli munkáját abban a mindjobban növekedő arányban, amelyben őstermelő tevékenysége szűkebb határok közé szorul. A csereforgalom állandósulása a *pénzgazdaságot* alapítja meg és a terménygazdaságot háttérbe szorítja. A pénzgazdaság megszilárdulása és a gazdasági munkának a belterjes munkamegosztás folytán eredményesebbé válása *tőkék* képződésére vezet, amelyeket a városi polgárok vállalkozásokban hasznosítani törekednek. A nagyobb és gazdagabb városokban a modern társadalmi gazdasági rendszer korai szervei, a későközépkori *kereskedelmi vállalatok* keletkeznek. Ott bontakozik ki elsősorban a modern gazdálkodás elve, a *nyereségre* való törekvés: ott születik meg a gazdasági racionalizmus.

A kifejlett középkori városgazdaság így mintegy Janus-arcot mutat. Egyfelől a zárt házigazdaság utolsó, dekadens típusa. Mert a megélés biztosítása, mint gazdasági alapelv, a polgári telkesgazdaság, mint gazdasági alapsejt, szinte csökönnyösen irányítják továbbra is a város gazdasági politikáját, amelynek főfeladata a gazdálkodás autonómiájának s azonfelül a polgárság hagyományos létnívójának fenntartása. Ugyanaz a naiv egoizmus, amely minden idegent a jogrendszeren kívül álló ellenségnek tekint, épúgy jellemzi a hatalmas felsőolaszországi városköztársaságok, avagy a gazdag délnémet birodalmi városok gazdasági politikáját, mint a legfejletlenebb falusi határközösségét. Másfelől egyre jobban terjednek el a városi kereskedelem szülte összeköttetések, egyre sűrűbbé lesz a gazdasági kapcsolatok hálózata, amellyel a városi polgárság a modern forgalmi gazdaságnak alapjait megteremti. Mint a középkori gazdasági rendszer utolsó hajtása a városgazdaság egyuttal a modern *társadalmi* gazdaság megalapozója. Ebben a sajátos dualizmusban találjuk fel a középkori városgazdaság világtörténeti jelentőségét.

Ezt a dualizmust a pozsonyi későközépkori városgazdaság tipikusan és tanulságosan mutatja be. Pozsonyban a 15. század derekán már jelentős szerep jut a korai kapitalizmusnak, anélkül azonban, hogy e térfoglalás a zárt házigazdaság felbomlásával járna. A kapitalisztikus gazdálkodás, noha mindinkább terjed, mégis kivételes jellegű s a házi gazdálkodás, noha az állandósult forgalom nyújtotta kiegészítéseket többé nem nélkülözheti, még mindig a szabályos. Még mindig a polgári telek alapja a polgárgazdaságnak. Az ipari és kereskedelmi tevékenység a mellékfoglalkozás és az ideiglenesség jellegét még nem vesztette el. Gazdasági hivatását elsősorban a hagyományosan elvégzett *őstermelésben* találja a polgárság túlnyomó része; a vállalkozás, amelyet különösen nagykereskedelmi vállalatok képviselnek, csak ötletszerű foglalkozásképpen, gyakran csak mint többé-kevébbé sikerült kísérlet, érvényesül az elődöktől átvett házigazdálkodás mellett.

A polgári gazdálkodásnak legelemibb feladata a város joghatósága alá tartozó területnek mivelése.³ Teljesjogú polgár csak az, aki *városterületet* bir s így részt vesz a terület mivelésében. A városterület gazdasági hozadéka a polgári jövedelem főforrása. E hozadékból kerülnek ki jórészt a polgári háztartás fogyasztási javai, valamint a pozsonyi kereskedelem legfontosabb cikkei. Ha tehát a pozsonyi városgazdaság középkori viszonyait meg akarjuk ismerni, mindenekelőtt foglalkoznunk kell a városterület gazdasági hasznosításának tanulmányozásával.

A pozsonyi városhatár a középkorban körülbelül ugyanolyan terjedelmű volt, mint manapság.⁴ Földesúr mint városúr a magyar király, akiknek földesuri jogai azonban

³ von Maurer G. L. Geschichte der Stadtverfassung in Deutschland. Erlangen 1869 s. kk., 2. kötet (1870) 198. l.

⁴ A városi terület kialakulása a 14. század végén nyer befejezést.

az 1291. évi kiváltságlevél szerint a polgártelkek számához arányosított földadó (terrarium) igénylésében merültek ki.⁵ A polgárság máskülönben teljesen szabadon gazdálkodott a városterületen és gyakorolta mindazokat a jogokat, amelyek a terület hasznosításával jártak. E hasznosítás rendjét és szabályait a polgárság egyeteme mint *határszövetkezet* (Markgenossenschaft) határozta meg.⁶ Eredetileg minden a polgárság kötelékébe felvett egyén egyszersmind tagja a határszövetkezetnek. A középkor végén azonban a határszövetkezeti tagság dologi joggá vált és az utcaterület, a városi belsőség, háztelkeire radikálva lett. Ezután már csak a *háztelkes* polgár tagja a határszövetkezetnek.

Mint minden községi terület, a pozsonyi városhatár is *belső* területre (belsőségre) és *külső* területre (külsőségre) oszlott. A belső terület a beépített, utcákra felosztott szűkebb értelemben vett város, az imént említett háztelkek összessége. A külső területen erdők és ligetek, rétek és legelők, malombirtokok és szőlők terültek el. A malombirtokok és szőlők egyéni tulajdonban voltak; a külsőség többi részén pedig közösen gazdálkodott a polgári határszövetkezet. Az erdők, ligetek, rétek és legelők hozadéka, illetve hasznosítása előre megállapított felosztási kulcs szerint megosztott a belsőség háztelkei között. E közös gazdálkodás úgy folyt le, hogy a háztelktulajdonosok közt évről-évre bizonyos területrészt kiosztottak,⁷ leginkább réteket, a fenmaradó

⁵ Lsd. III. Endre 1291. évi szabadalomlevelét. Evvel szemben teljesen tarthatatlan *Ortway T.* a városi földesuraságról kifejtett nézete (Pozsony város története. II. kötet, 2. rész. Pozsony 1898, X. fejezet: A város földesúri jogai!). A város mint testület vagy hatóság egyáltalán nem gyakorolhatott földesúri jogokat, azon egyszerű okból, mert nem voltak (a városterületen lakó) jobbágysai. A földtulajdonnal járó jogokat pedig nem a város, hanem a polgárság gyakorolja. A város csak végrehajtó közege a polgárságnak.

⁶ V. ö. von Maurer id. művét, 1. köt. (1869), 161 s. kk. l.

⁷ A kiosztás technikájáról és a kiosztásra került területről egy a városi levéltárban őrzött, jelzés és évszám nélkül, a 18. század közepéről való térkép tájékoztat, melynek hasonmását a városi telekkönyv kiadása kapcsán fogom közzétenni.

résznél pedig a városi tanács, mint a határszövetkezet intéző és végrehajtó szerve gazdálkodott. Így gondoskodott a telkesgazdák állatjainak legeltetéséről, az erdőben fát vágatott, a ligeten és a fel nem osztott réteken füvet kaszáltatott és a fát és a szénát kiosztotta a telektulajdonosok közt. A polgári telkesgazdaság, amint az a háztelek tulajdonából és a tulajdonhoz kapcsolt jogokból alakult, alapjában véve nem más, mint egy sajátos, egyoldalúan bár, de dúsan felszerelt mezőgazdasági kisbirtok. A háztelek nemcsak lakóházból és udvarból állott, amint ez a jelenkori városi házaknál szabály, hanem rendszerint, különösen a külvárosrészek telkeinél, magában foglalt még terjedelmes veteményes, konyha- és gyümölcsös kerteket, különféle gazdasági melléképületeket, sőt gyakran házi szőlőket is. 1439-től kezdve pontosan ismerjük a pozsonyi híres telekkönyv adatai nyomán a háztelek számát, amely 1439-ben 650-et, 1513-ban 767-et tett ki. Jóllehet a városi utcaterület jóval kisebb volt a mainál, — hiszen többek közt a mai Uj- vagy Károlyváros még egyáltalán nem is létezett a középkorban, — mégis a mai állapothoz hasonlítva, igen alacsony a háztelek száma, úgy hogy közelebbi vizsgálat nélkül is kimondhatjuk, hogy a belsőségből egy-egy középkori háztelekre átlagban meglehetősen nagy terület jutott.

A háztelek tulajdonosa tehát már a belsőség hasznosításával értékes gazdasági előnyököt biztosított magának. Hozzájárult azonban ehhez még, hogy mint a határszövetkezet tagja, a fent leírt módon gyakorolta a fajzás, legeltetés, réthasználat és állattartás jogát. Mindezek figyelembevételével a háztelek gazdaság igen szolid háztartási bázis volt. Kikerült belőle a konyhának baromfival, zöldséggel és gyümölcsössel való ellátása, a házépítésre és a tüzelésre szükséges fa, az igavonó és egyéb háziállatoknak takar-

mánya. A telkes gazda nehézség nélkül nevelheti marháját és hizlalhatja disznóit. Egy szóval a polgári telkes gazdaság csak amolyan mezőgazdasági birtokegység, mint például faluhelyen a jobbágytelek. Csak egy nagy hiánya észlelhető: a házteleknek sem a belsőségben, sem a külső területen nincs szántója.

Ezt a mindenesetre feltűnő körülményt közelebbről szemügyre véve, azt találjuk, hogy ez egy sajátos történeti fejlődés eredménye. A 13. század végén még tartoztak kellő nagyságú szántók a pozsonyi polgártelkekhez. Bizonyíték erre, hogy még a 14. században is emlitenek egyes oklevelek kifejezetten szántókat mint polgárházak tartozékait.⁸ Hová lettek a szántók a 15. században? A felelet egyszerű: *beépültek*. Amint a földmivelés történetéből tudjuk, a szántók rendszerint közvetlenül a belsőségek után kerültek el, illetve a belsőségek rendszerint a szántók közvetlen közelében épültek. Pozsonyban is az egykori szántók a legrégebb beltelkek szomszédságában feküdtek, tényleg emlitenek is 14. századbeli oklevelek „polgári“ szántókat s azoknak helyéül oly területet jelölnek meg, amelyen később új utcák épültek (Beunda monialium = apácatelek, Széplak-utca).⁹ A szántók eltűnésének rejtélye így könnyen megfejtethető: Mennél nagyobb mértékben épült ki a város, annál jobban zsugorodott össze a szántóterület, amíg egészen el nem tűnt. Helyettük pedig a külterületben nem tör fel új szántókat a polgárság, mert mindazt a talajt, amely egyéni és belterjes miveltésre alkalmas, a *szőlőmivelés* cél-

⁸ 1309. és 1344. évből kelt okmányok házak eladásáról szólnak „exceptis agris et orto olerum“, azaz a *házakhoz tartozó* szántók és káposztásföldek kivételével.

⁹ *Agri lussones* (közös miveltésben levő szántók) a mai Stefánia-út táján. Maga a „beunda monialium“ kifejezése is arra utal, hogy a Bél Mátyás-utca, hajdan Apácapálya helyén egykor az apácák *szántója* (beunda) elterült.

jaira fordította. A szőlőirtás Pozsonyban a 14. század végéig folytonos és nagymérvű;¹⁰ a középkori pozsonyi szőlőterület sokkal nagyobb volt mint manapság. Északon a Steirer-erdő, patrongyár, Vöröshid, Kramer-kőbánya, Széchényi-magaslat, Spitaler- és Messrer-hegy vonaláig terjedt, délre és nyugatra pedig a Dunáig, illetve a Váralja és a városbelsőség északi határáig ért. Ezen az óriási területen, a vödrievölgyi malmoktól eltekintve, szőlő szőlő mellett terült el; 1439-ben közel 2000 parcellát mutat ki a telekkönyv. Szőlőmivelés a középkorban ott is folyt, ahol manapság a város terjeszkedése folytán utcák épültek és ott is, ahol most erdőket, szántókat, disz- és gyümölcskerteket találunk. A szőlők már a középkorban is egyéni tulajdonban voltak és a szőlőterület nem tartozott a határszövetkezethez és így a telkes gazdaság gazdálkodási illetékessége alá. Amíg tehát egyfelől a telkes gazdaság külterületi illetményei kevesbedtek, másfelől terjeszkedett a szőlőmivelés. Jogilag házbirtok és szőlőbirtok nem tartoztak össze, annál inkább azonban gazdaságilag. A középkori adókönyvek, de különösen a telekkönyv adatai ugyanis azt bizonyítják, hogy a pozsonyi telkes gazdák túlnyomó része szőlőmiveléssel is foglalkozott. Így a birtokos polgárság annál könnyebben törődhetett bele a szántók fokozatos eltűnésébe, mert gazdag kárpótlást nyert a szőlőmivelésben. A polgárság, kereskedvén a szőlőgazdaság értékes és nagykelendőségű termékével, a *borral*, gazdaságosabban jut a csereforgalomban azokhoz a termékekhez, amelyeket annak idején a beépített szántókon aratott volt.

A szőlőmivelés a pozsonyi középkori polgárságnak belterjes őstermelési különlegessége. Nemcsak a telkes gaz-

---

¹⁰ Már az 1291. évi kiváltságlevél utal a folytonos irtásra: „vineis . . . de novo plantatis vel plantandis“.

dának, de a más telkén bérben lakó, tehát nembirtokos polgároknak többsége is szőlőbirtokos. Hivatásos, a szó mai jelentésében vett hivatásos kapás-szőlőmives alig található a középkori Pozsonyban (leginkább mint a leggazdagabb gazdák bérmives alkalmazottja, csősze stb.). A szőlőmivelés nem hivatás, de *általános polgári főfoglalkozás*; szőlőbirtokos és szőlősgazda a középkorban épúgy a pozsonyi iparos vagy kereskedő, hajós vagy fuvaros, halász vagy molnár, ügyvéd vagy íródeák, patikus vagy orvos, sőt városi szolga vagy csatlós is, mint a különleges hivatás nélkül kizárólag a maga ingatlanain gazdálkodó telkes polgár.¹¹

A 15. századbeli adókönyvek tanúsága szerint az adófizető polgárságnak három ötöde háztulajdonos, két ötöde pedig lakófél volt. A háztulajdonos-, tehát telkesgazdáknak túlnyomó része, valamint a lakófelek felerésze szőlőbirtokos.¹² Így a polgárságnak négy ötöde, nyolcvan százaléka, gazdálkodott saját ingatlanain, mely adat ékesen megvilágítja az *őstermelés preponderanciáját* a városgazdaságban. A városi hivatások, az iparosság, a kereskedelem, az értelmi foglalkozások mindazon képviselői, akik telkes gazdák és szőlőbirtokosok voltak, csak *korlátolt* mértékben élhettek az úgynevezett polgári hivatásuknak, mint a hogy például még manapság is a bazini csizmadia vagy a modori fazekas csak télen iparos, tavasztól őszig pedig szőlőmives. Nem hangsúlyozhatom eléggé ezt a tényt, amely fundamentális jelentőségű a középkori pozsonyi városgazdaság megismerésére. A pozsonyi polgárságnak anyagi sorsa nem az iparban és a kereskedelemben, de az őstermelésben gyö-

¹¹ Az idevonatkozó részletadatok közlését a telekkönyv kiadásának alkalmára kell fenntartanom.

¹² 1434-re nézve vsd. ö: *Kováts F.* Városi adózás a középkorban. Pozsony 1900.

keredett.¹³ Természetes azonban, hogy ez a városi őstermelés, amint azt itt megvizsgáltuk, nem azonos a falusi gazdálkodással. Jellemzi a különlegesség, amely egyúttal lehetővé tette, hogy aránylag kis területen nagyszámú népesség állandóan megtelepedjék. Jellemzi továbbá, hogy gazdasági kiegészítésekre szorul. Ezek a kiegészítések a polgárság ipara és kereskedelme termékeinek cseréje útján jutnak a polgárság birtokába. Mindazonáltal a polgárság *főfoglalkozása* az őstermelés, az ipari és kereskedelmi tevékenység pedig csak *kiegészítő*, illetve *mellékfoglalkozása*.

E következtetések szellemében nyilatkozik maga az egykorú polgárság is, midőn Zsigmond király felszólítására kitarja a király előtt a város gazdasági helyzetét. A 14. század végéről kelt igen érdekes és tanulságos felterjesztéseiben a városi tanács erre nézve így szól: A polgárok egyedüli megélési alapja a *bor*. Azaz: a bor értékesítése útján szerzi be a polgárság mindazokat a termékeket, amelyeket a saját gazdaságában elő nem állithat.¹⁴ Továbbá: nagy ártalmára, sőt romlására van a városnak, hogy ausztriai, jelesül bécsi emberek Csallóköz szigetén, tehát Pozsony tőszomszédságában, összevásárolják az élelmiszereket s azokat rejtett utakon az országból *kicsempézik*.¹⁵ (Csak

¹³ Így a városi tanács egy ízben felirván Zsigmond királyhoz, hangsúlyozza a pozsonyi gazdaságnak őstermelési praeponderatiáját, így szólván: „ . . . tun wir zu wissen, das ewer stat zu Presburg gar ser abnympt vele jare wegen der wein, *wenne wir anders nicht haben zu narunge, dann weynwachsz*“. Pozsonyi levéltár, Rakovszky másolata I. 835.

¹⁴ V. ö. az előző jegyzetet.

¹⁵ „Wir und dy gancze gemayn ewer stat zu Prespurk leiden grosse nüt und kumer von essen den dingen von der Österreicher wegen, dy do stetikleichen in dy Schütt eynezyhen und aufkaufen ochsen, schaf, hüner, kes und andre ding, und fueren dy aus dem kunikreich zu Ungern hynaus ken Österreich durch ungewöndliche fuert und unfar . . . darumb dy kaufleut, fleischaker und andre unser inwoner nicht mögen vynden zu unser notduorfft zu kauffen und czu verkauffen“. Rakovszky I. 837.

úgy mint ma!) Tehát: a szomszédos agrárvidék terményfölslege Pozsony lakóinak fenntartására szükséges. Ezt szerzi be a polgárság bora és iparcikkei ellenében; itt minden idegen vásárló versenye a lakósság romlását idézi elő. Végül: a tanács kéri a királyt, hogy a pozsonyi heti vásárokat különös kedvezményekkel szabadalmazza, mely kérelem ismét a szomszédcsereforgalom megszilárdítását célozza.¹⁶ Nincs itt szó nagyszabású kiviteli iparról, vagy nemzetközi kereskedelemről, mint például Köln vagy Flórenc posztóipara, Nürnberg vagy Milano fegyvergyártása, Velence vagy Augsburg kereskedése; a város gazdasági politikája nem szó nagyszabású terveket, hanem kizárólag csak a polgárság házi gazdálkodásának helyi kiegészítését kívánja biztosítani.

Felmerül azonban itt egy fontos kérdés. Az őstermelési gazdálkodás természetesen csak a telkes és szőlőbirtokos polgárságra vonatkozik. Mit csinált azonban a nembirtokos adófizető polgárság és az a népelem, amely szegénységénél fogva nem került bele az adófizetők sorába? Miből éltek ezek az elemek, mi volt az ő gazdaságuk?

Itt mindenekelőtt a középkori városnépességnek egy sajátos tünetére kell kitérnem. Ez az erős és folytonos *vándormozgalom*, amely számtalan adatból jellemzően megállapítható. Ezen adatok alapján megfigyelhetjük, hogy a 15. században, amikor a pozsonyi népesség viszonyairól elég részletesen tájékozódhatunk, évről-évre nagyszámú ember vándorol be Pozsonyba és ismét nagyszámú pozsonyi lakos hagyja el a várost. A vándorlás iránya nyugatról

¹⁶ „... so werd wir gar beswert von der mauttner wegen; dye machen, daz man uns gar wenig von essunden dingen zupringet . . . . . bitten wir ewer kuniglicher genade, gnediger herre, unn eynen freyen wochenmarkte: also waz man zu ewer stat bringet zu eynem tag in der wochen, das ist auf den eritag, das dieselbigen mit irr hab czu unsrer stat und wider von danne mügen an (= ohne) maut frey ziehen“. Rakovszky I. 836.

keletre tart. Pozsonyba leginkább Ausztriából, Cseh- és Morvaországból és Délnémetországból vándorolnak be. Pozsonyból pedig Magyarország keleti részei felé vándorolnak ki. A vándormozgalomban javarészt *kis* existenciák vesznek részt, kalandos iródeákok és mesterlegények, szatócsok, napszámosok és zsoldosok. Elvértve akad közöttük jobbszármasú, vagyonosabb egyén is, aki a városjog parancsát követve telket vásárol és így bejut a birtokos polgárság osztályába. A többi mind szerencsét próbáló kalandor, akinek legnagyobb részét a bőséges munkaalkalom csábítja, amely a pozsonyi szőlőmivelésnél mutatkozik. Mert nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a fentemlített nagyszámú szőlő mivélésére nem volt elegendő az a munkaerő, amellyel a szőlősgazda saját háztartásán belül rendelkezett, kivált akkor, ha *több* szőlőnek ura volt, mely eset igen gyakori a 15. században. Ennélfogva a pozsonyi bevándorlók mindenkor könnyen juthattak munkához s így ezeket is a pozsonyi szőlőgazdaság tartja el. Mások a bevándorlók közül, akik saját gazdaságot kívántak alapítani, beházasodással érik el céljukat és úgy, mint a vagyonos bevándorlók, szintén bejutnak a birtokos polgárok közé. Akiknek pedig nem kedvezett a szerencse, azok ismét kivándorolnak, gyakran a szó szoros értelmében elillannak a városból, emléküket csak hátrahagyott adósságaik és adóhátralékaik őrzik meg, amint ez a pozsonyi adószámadások keserves panaszaiból kitűnik.¹⁷ A nembirtokos polgárság éppen azért nem alkot önálló gazdálkodó osztályt Pozsonyban. Jellemzi az ideiglenesség és a folytonos változás. Részben alkalmi munkások, kiegészítő munkaerők gyanánt szerepelnek a telkes és szőlős gazdaságokban, részben maguk is telkes gazdaságot alapítanak vagy ismét elvándorolnak.

¹⁷ Nagy pozsonyi számadáskönyv (Raitpuch), 1. s. kk. l.: adóhátralékok leírása behajthatatlanság címén olyanoknál, „dy aus der stat entwichen sind“.

Helyükbe új bevándorlók lépnek, a mozgás és változás folytonos. A soraik közt levő önálló iparosok és kiskereskedők kizárólag a város és a vagyonos polgárság számára dolgoznak. A legszegényebbeket pedig az egyház és a gazdag polgárok kegyes alapítványai tartják el. A nem-birtokos polgárság így a városgazdaságban önálló és jelentős szerepet nem játszott.

Ezekkel a fluktuáló, változó elemekkel szemben a városi-*befolyásos* osztályt kizárólag a *birtokos* polgárság képviseli. Az ő érdekük a város érdeke, az ő gazdaságuk a tulajdonképeni városgazdaság s ezt a gazdaságot védi, istápolja és előmozdítja a városi gazdasági politika. A lakosság ezen rétegében keletkezik a tőkegazdaság is.

A birtokos polgárság, jogait és kötelességeit tekintve, ugyan teljesen homogén összetételű. Mindazonáltal már a város privilegizálása óta tudomást szerzünk egyes polgárcsaládokról, amelyek vagyonukkal és befolyásukkal nagyon kimagaslanak a többi birtokos család közül. (Jakab bíró.) Ezen elemekből a 14. és 15. század folyamán a polgárságnak felső rétege keletkezik, amely majdnem korlátlanul uralkodik a városban. E rétegbe kevésszámú, de igen gazdag polgárcsalád tartozik, amelyek nagyobbbrészt atyafiságban állanak egymással. E családok kereső tagjai csak a legritkébb esetben iparosok is, de mindig telkesgazdák. A városi tanács tagjai majdnem kivétel nélkül e polgárcsaládok tagjaiból kerülnek ki.¹⁸ Bizonyos tekintetben külsőleg szervezve is vannak, miután a híres Urteste-céh (fraternitas Corporis Christi) tagjai nagyobbbrészt ebből a pozsonyi pszeudopatriciótusból kerülnek ki. E felső rétegnek gazdaságtörténelmi jelentősége, hogy tagjainál keletkeznek az első tőkék s hogy tagjai első ízben *tudatosan*

¹⁸ A 15. században: Reneiss, List, Kunigsfelder, Scharrach, Aigner stb. családok.

bocsátkoznak vállalkozásokba. Tekintettel azon döntő befolyásra, amelyet a városi közigazgatásra gyakorolnak, a 15. század derekán a városi gazdasági politikát kapitalisztikus érdekeik irányába terelik. Jellemző, hogy míg a 14. század végén tiltakozik a város az ellen, hogy a király a győri harmincadhelyet, a külföldi áruforgalom vámhelyét, Pozsonyba tette át,¹⁹ addig a 15. század derekán a városi tanács nemcsak, hogy nem ellenzi a pozsonyi harminczad hivatal felállítását, de sikeresen arra törekszik, hogy maga jusson a harmincad kezelésének birtokába. Amíg t. i. a pozsonyi polgárság nagyobb mértékben nem vett aktív módon részt a külföldi áruforgalomban, addig a harmincad pozsonyi szempontból csak kellemetlen zaklatások forrása volt. De amióta a pozsonyi befolyásos polgárság tőkét mindnagyobb mértékben nagykereskedelmi vállalatokba fekteti, tehát a 15. század 30-as éveitől, hasznosnak ígérkezett a harmincadkezelés, hogy a pozsonyi nagykereskedők érdekeit hathatósan lehessen megóvni. A város tényleg megszerzi a pozsonyi, budai és oroszvári főharmincadhelyek s az azoktól dependáló mellékharmincadhelyek bérletét és ezt a bérletet hatalmas forgalompolitikai eszköznek használja fel. E politikának kézzelfogható eredményeként csodálattal szemléljük a nagy pozsonyi kereskedő-vállalkozók középkori méretekhez képest óriási üzleteit. 1458-ban — egyetlen egy év alatt — egy pozsonyi társas cég egymaga 48.000 aranyfont (mai értékben több mint fél millió korona) értékű árút hozott forgalomba, egy másik kereskedő 11.735 aranyforint, azaz mai értékben körülbelül 130.000 korona értékű árút.²⁰

A vállalkozás ily nagymérvű felvirágzása azonban

¹⁹ *Domanovszky S. A.* A harmincad eredete. Budapest 1916. 54. l.

²⁰ V. ö. *Kováts F.* Nyugatmagyarország áruforgalma a XVI. században. Budapest 1902, passim.

mégis csak kivételes és ideiglenes jellegű. A gazdag telkespolgár vállalatokba csak szabad készpénzjövedelmét fekteti s emellett telkén, szőlein változatlanul, a hagyományos kertekben tovább gazdálkodik. Így tulajdonképen a régi gazdaság mellett egy új keletkezik s hiányzik a szerves összefüggés a két, ugyanazon egyén vezetése alatt álló gazdaság közt. Egyetlen kapcsolatként a reális hitel igénybevétele jelentkezik, amikor t. i. a telkesgazda ingatlanaira kölcsöntőkéket vesz fel s ezeket a tőkéket vállalatába fekteti. Mint hitelező elsősorban az *egyház* szerepel, amely 1435—1512 közt több mint 35.000 aranyforintot (400.000 K) kölcsönzött ki a pozsonyi telkekre. De ez is külső kapcsolat, belső kapcsolatok pedig teljesen hiányzanak.

A pozsonyi középkori vállalkozásoknak másik sajátossága, hogy keletkezésükre sem egyedül, sem elsősorban nem gyakoroltak befolyást tisztán *gazdasági* motívumok. Csakúgy mint Kolumbus felfedező útja a kapitalisztikus aranyvágó és a középkori kalandvágó egyesülésének eredménye: a pozsonyi kereskedő vállalkozások keletkezését a szabad jövedelem értékesítésén kívül hatásosan az utazási, kalandozási vágy mozditja elő. Egy pár aranyforinttal a zsebében vándorol az ilyen polgár az egyik vagy másik hiresebb országos vásár székhelyére és teljesen megelégszik azzal, ha az ily alkalomból kötött üzletek nyereségétől megtérültek utazási költségei.

A pozsonyi vállalkozások állandósulásának legnagyobb akadályai azonban a 15. században bekövetkező végzetes politikai és gazdasági események voltak. Mátyás király városellenes politikája és folytonos hadakozásai, a törökök térfoglalása a Balkánon s végül a Jagellók szerencsétlen kora nemcsak meggátolták a pozsonyi városgazdaság továbbfejlődését és a pozsonyi kapitalisztikus gazdaság megszilárdulását, de éppenséggel visszafejlesztő hatást

gyakoroltak mindkettőre. Az újkor elején, a reformáció korában szegényebb, elmaradottabb a város, jelentéktelenebbek a pozsonyi vállalatok, mint a 14. század végén. A pozsonyi városgazdaság a 15. század derekán fénykorát élte; ez a fénykor csakhamar elmúlt és bekövetkeztek a gazdasági tespedésnek, maradiságnak és *lat nos least függésnek* hosszú, sivár századai.

*

Fejtegetéseim végéhez értem. Azt hiszem, nem fogok csalódní, ha felteszem, hogy a pozsonyi késő középkori városgazdaságról vázolt kép ellentmondást fog kiváltani némely oldalról, különösen azzal a nézetemmel szemben, amely a telkes gazdaságra, mint a városgazdaság alapjára vonatkozik. A népszerű várostörténeti elméletek szerint ugyanis a városok a középkorban a forgalom kedvező gócpontjain nagyobb számban összesereglett iparosok és kereskedők letelepedéséből keletkeztek. A városi szervezet a vásárjogból fejlődött; ipari és kereskedelmi érdekek döntő befolyást gyakoroltak a városjog fejlődésére. Evvel szemben tudatosan kiemeltém a mezőgazdasági érdekek előbbrevalóságát, az ipari és kereskedelmi érdekek közömbösségét a városgazdaságban. *Crimen laesae majestatis!*

Álláspontom védelmére nem akarom azt az olcsó érvelést használni, mintha más városokéhoz hasonlítva a pozsonyi gazdasági viszonyok kivételes jellegűek lettek volna. Korántsem. Kompromisszumokra nem vagyok kapható. Meggyőződéseim szerint Pozsony gazdasági szervezete *tipikus*; hogy mennyire tipikus, erre számtalan példával szolgál *Maurer* híres városi alkotmánytörténete és *Sombart* modern kapitalizmusának 2. kiadása. A régi elméletnek két hibaforrása van: az egyik a gazdálkodás rendjére vonatkozó főkérdés feltételéből, a másik a városjog

egyoldalú magyarázatából ered. A gazdaságtörténeti főkérdést nem szabad úgy feltennünk, hogy mi volt a városlakosság foglalkozása, hanem, hogy *miből élt meg* ez a község? Ha helyesen tesszük fel a kérdést, akkor szükségképpen fejtegetéseim eredményéhez kell jutnunk. Nem tudom, hogy Pozsony régtől fogva forgalmi gócpont s hogy a városi telepések nagyrésze iparos és kereskedő volt. De ezek a tények irrelevánsok a gazdaság állapotának megítélésére nézve. *Megélték-e* a telepések az iparból és a kereskedésből? *Nem*. Miből éltek meg? Az őstermelésből, a telkes gazdaságból és a szőlőmivelésből. Az iparostelkes gazda existenciája hogy volt biztosabban megalapozva: mesterségével, vagy ingatlan birtokával? Miből élt meg például az a székcsináló (sessler), akinek háztelke s 17 szőlője vagy az a kádár (pintér), akinek 2 háza és 6 szőlője volt, amint ezt a telekkönyv számtalan hasonló eset kapcsán kimutatja?

A második hibaforrás a városi szabályzatok hibás és egyoldalú magyarázásában lelhető fel. Azt a jelenséget, hogy a városi statutumok és privilegiumok jórészt az ipar és kereskedelem szabályozására, illetve támogatására vonatkoznak, tévesen arra magyarázzák, hogy az ipari és kereskedelmi érdekek a városgazdaság legfontosabb érdekei, mert főképpen ezek istápolását célozza a városjog, amely másfelől alig reflektál a mezőgazdasági viszonyokra. Pedig ez másképp nem is képzelhető. A mezőgazdasági rendtartás szabályait a várostelepések *magukkal hozzák* s az idevágó joggal évszázados, szinte változatlan gyakorlat alapján élnek; ezt a jogot különlegesen szabályozni, írott statutumokba foglalni nem kellett. Ellenben az iparjog a városjognak specifikus alkotása és a késő középkori jogrendszer novuma. Itt nagymérvű szabályalkotási munkát kellett végezni akkor is, ha az ipari érdekek nem első-

rendű érdekei a városgazdaságnak, pusztán azért, mert ily szabályokat az országos jog egyáltalán nem vagy csak igen csekély mértékben tartalmazott. Itt tehát privilegiumokkal és helyi statutumokkal kellett kitölteni az országos szokásjog hézagait.

A gazdasági állapotok megismerése hízárólag csak a reális gazdasági viszonyok és események tanulmányozásából merithető. Ezen elvnek módszeres alkalmazása segítségével jutottam el következtetéseimhez. Hogy helyesek-e azok, vagy nem, azt az eredeti gazdaságtörténeti források tartalma után lehet megítélni. E források között a legfontosabb és legtanulságosabb a városi *telekkönyv*, amelynek remélhetőleg belátható időn belül elkövetkező kiadása²¹ kapcsán alkalmam fog nyilni arra, hogy a pozsonyi középkori városgazdaságnak itt bemutatott nagyon is vázlatos leírását szélesebb keretekben s az összes jellemző részletekre kiterjedhető tanulmánnyal kiegészíthessem.

---

²¹ Pozsony város törvényhatósága megbízásából. Ezen előadás kinyomása közben, 1917. december 2-án hunyt el az a férfiú, aki szülővárosa Pozsony, szellemi életének több mint két emberöltőn át iránytadó tényezője volt: *Batka János*, városi levéltárnok. Hálás kegyelettel emlékszem meg róla e helyen, mert ő volt az, aki annak idején Pozsony történeti hagyományainak felismerésébe bevezetett s tudományos kutatásaim megkezdésére és folytatására a legnagyobb befolyást gyakorolta. Önzetlen és hazafias támogatásának tudom be elsősorban a városi törvényhatóság határozatának létrejöttét, amely a városi középkori tkv kiadására vonatkozik. Törekedni fogok, hogy e kiadás *Batka János* kulturális tevékenységének megfelelő emléke legyen.

III.

A JOG- ÉS ÁLLAMTUDOMÁNYI KAR JELENTÉSE

AZ 1916/17. TANÉVI

PÁLYÁZATOK EREDMÉNYÉRŐL.

Dr. Kérészy Zoltán, a jog- és államtudományi kar e. i. prodékánja ismerteti a jog- és államtudományi karon kitűzött pályázatok eredményét.

A jog- és államtudományi kar az 1916/17. tanévre *Pozsony szab. kir. város pályadíj-alapjából*, egyenként 400 korona jutalomdíjjal, öt pályakérdést tűzött ki.

A szabályszerű határidőn belül a kitűzött pályatételekre két pályamű érkezett, egy a magyar alkotmány és jogtörténeti, egy a közgazdaságtani kérdésre. A beérkezett pályaműveket a kar az 1917. október 24-én tartott II. rendes kari ülésében az illető szaktanároknak adta ki bírálat végett. A bírálatokat a kar az ez évi november 15-én tartott I. rendkívüli ülésében tárgyalta s azok alapján a következő határozatokat hozta:

1. Dr. Kérészy Zoltán és dr. Kováts Ferenc ny. r. tanárok betervezték a jogtörténeti pályamunkára vonatkozó következő bírálati jelentésüket:

Tekintetes Jog- és Államtudományi Kar!

A tekintetes Kar által a magyar jogtörténet köréből kitűzött pályakérdésre — a városi jogszolgáltatás fejlődése Magyarországon, különös tekintettel Pozsony város középkori jogára — a megállapított határidőig egy pályamű érkezett „Városfi“ jellegével.

A dolgozat mindössze 46 gépirással írott félv-oldalón tárgyalja a kitűzött kérdést, ami már egymagában is tanúsítja, hogy azt még az egyetemi hallgatóktól követelhető részletességgel sem ölelte fel s hogy így korántsem adhatott kielégítő vázlatot a magyarországi városi jogszolgáltatás középkori szervezetéről s annak fejlődéséről. A műnek ennél is súlyosabb általános hiánya gyanánt kell továbbá jeleznünk, hogy a szerző annak anyagát fejezetekre nem osztotta, hanem mondanivalóit egyfolytában, minden rendszerezés, illetve korszakbeli s tartalmi csoportosítás nélkül adja elő. Így aztán előbb ismerteti a városi törvényszékek szervezetét, mint az arra vonatkozó jogforrásokat és az eljárási szabályokat, a birói illetékeségre s hatáskörre vonatkozó elveket nem megfelelő csoportosítással, de rendszertelenül, sőt olykor logikai sorrend nélkül tárgyalja.

Művének bevezetésében a városok fejlődését vázolja s előadja, hogy a városi élet a várszerkezetből indul ki, de csodálatosképp a várszerkezeti népelemek közül ép a városi szervezet keletkezése szempontjából oly fontos hospeslakosságot eleinte nem is említi, hanem csak később a 13. századbeli fejlemények tárgyalásánál foglalkozik a hospes-községeknek a városi élet alakulása tekintetéből való jelentőségével. E részben aztán helyesen emeli ki, hogy a városi szervezet csiráját a várnépek s hospesek községekben kell látnunk, de nem hangsúlyozza elég nyomatékkal, hogy a városi jog s autonom biráskodás az idegen telepéseknek adott azon kedvezményből indul ki, mely szerint azok saját jogukkal élhetnek s ez alapon a községbirót maguk választották. Király János tankönyve nyomán utal továbbá arra, hogy a városi jog a vásári joggal s biráskodással kapcsolatban fejlődik, de nem fejti ki az oly nagy jelentőségű városi immunitás lényegét s a

városi közönségeknek a megyei hatóság, illetve szerkezet köréből való kiválását nem világítja meg eléggé, holott ez a magyar jogfejlődésnek ép az autonóm városi jogszolgáltatás szempontjából igen nagy jelentőségű mozzanata volt.

A városi élet s biráskodás keletkezésének e vázlatos ismertetése után a szerző egyenesen a városi törvényszékek szervezetét tárgyalja. Azonban jóformán csak a városi bíróval foglalkozik, ellenben ennek bírótársai vagyis az esküdtek testületével és a többi törvénykezési közegekkel rövidesen bánik el; a városi zsidóbíróról, valamint a vásárbíróról pedig említést sem tesz. A bírónak távollét vagy betegség folytán szükséges helyettesítésével nem foglalkozik. Hiányosan sorolja elő a bíróban és az esküdtekben megkívántató kellékeket. Igen felületesen ismerteti a városi törvényszék illetékességét s még azt is elmulasztja felemlíteni, hogy a polgárok jogvitáinak a városi bíróság elé tartozását Zsigmond király törvénnyel mondotta ki (1405 : III. t.-c.). Nem érinti a városi és az egyházi bíróság között az illetékesség kérdésében folyt vitákat, amelyekre nézve pedig éppen Pozsony város jogának történetében nevezetes adatok állottak volna rendelkezésére. A birói hatáskör kérdésénél nem fejti ki, hogy a polgári s büntető jogszolgáltatás fokozatosan hogy különül el, csak annyit mond, hogy polgári s büntető eljárás közt a 14. században kezdenek egyes városok különbséget tenni. A városi törvényszékek által alkalmazni szokott büntetések közül csak a legsúlyosabbal, a halálbüntetéssel foglalkozik. Ezután annak felemlítése kapcsán, hogy a városi bíróság a városi jog szerint ítélkezett, foglalkozik (18. lap) a városi jogok keletkezésének kérdésével. Itt tárgyalja — jobbára Király nyomán — a városi jog s biráskodásnak a vásártartás és a vásári biráskodással való összefüggését.

A városi bíróságoktól való felebbezésre térve át, mindenekelőtt kiemeli, hogy azt a tárnoki jog szabályozta. De az előző időben t. i. az Anjouk s Árpádok korában a felebbezés mikénti kialakulásával e helyütt egyáltalán nem foglalkozik, csak annyit mond, hogy a tárnoki cikkek kiadása előtt valószínűleg általános rendeletek szabályozták a felebbezés kérdését.

A dolgozat legértékesebb részének kell tartanunk a tárnoki jurisdictionra vonatkozó fejtegetéseket, mert szerző elég világosan adja elő a tárnoki cikkek történetét, továbbá a tárnoki bíróság szervezésére vonatkozó elveket, valamint a városoktól a királyhoz, a tárnok-mesterhez és a személynökhöz való felebbezés szabályait. Itt szól a felebbezésnek hazai perjogunkban való keletkezéséről és Ortvaynak Pozsony város történetéről írott munkája nyomán előadja, hogy a felebbezés — mint arról Árpád-kori privilegiumok tanuskodnak — a király előtt emelhető panaszok formájában már az Árpád-korban feltalálható. Egyáltalán elég tüzetesen ismerteti a tárnoki szék előtti eljárás szabályait s meglehetősen világosan fejt ki a tárnoki jogszolgáltatásnak 1405 óta mindinkább növekvő jelentőségét. Kevésbé mondhatók kielégítőnek a személynöki biráskodásra vonatkozó fejtegetései, mert elég körülményesen tárgyalja ugyan a személyes jelenléti bíróság kialakulását, de e bíróságnak a városi perekben való eljárását — amivel pedig tárgyhöz képest kiváltképen kellett volna foglalkoznia — igen vázlatosan ismerteti.

A szerző a városok gazdasági és politikai jelentőségéről szóló néhány töredékes megjegyzéssel fejezi be dolgozatát anélkül, hogy a városok 16. és 17. jogállásáról és jurisdictionális viszonyairól csak halvány képet is nyújtana. Hiszen még a városi közigazgatás és jogszolgáltatásnak a magyar kamarához való viszonyát sem érinti.

Feltűnő hiánya továbbá a munkának, hogy a városi bíróságok által alkalmazni szokott bizonyítási eszközöket, illetve általában e bíróságoknál szokásos bizonyítási eljárást egyáltalán nem tárgyalja.

Mindezek alapján a pályaművet több tekintetben hiányosnak és nem egy fogyatékkal bírónak kell minősítenünk, miért — nézetünk szerint, — szigorúan véve nem üti meg azt a mértéket, mely a jutalomra való érdemesítéshez megkívántatik. Tekintettel azonban szorgalmára, illetve arra a körülményre, hogy a kérdésre vonatkozóan elég nagy irodalmi anyagot és meglehetősen komolyan tanulmányozott s hogy egy felettebb elhanyagolt jogi tanszak körébe tartozó tudományos kérdéssel lelkiismeretesen foglalkozott, végül tekintettel világos előadására és stilusának jó magyarságára: tisztelettel javasoljuk, hogy a mű szerzőjének buzdításul a pályadíj felét odaitélni méltóztassék.

Pozsony, 1917. november hó 7-én.

Kiváló tisztelettel

Dr. Kérészy Zoltán,

Dr. Kováts Ferenc,

biráló tanárok.

Jog- és államtudományi kar a bíráló szaktanárok jelentését tudomásul veszi, javaslatukat elfogadja s ennek folytán elnöklő dékán a jelígés levelet felbontotta, melyből kitűnt, hogy a pályamű szerzője *Zachár Lajos*, III. éves joghallgató.

2. Dr. Kováts Ferenc és dr. Balás Károly ny. r. tanárok betérjesztik a közgazdaságtani pályamunkára vonatkozó következő bírálati jelentésüket:

Tekintetes jog- és államtudományi Kar!

A modern védvamos politika magyarázata volt pályatételként kitűzve az 1916—17. egyetemi tanévben a közgazdaságtan köréből. Erre egy pályamű érkezett be: „Bismarck“ jeligével. Térjedelme 66, illetve tartalom és forrásjegyzékkel 69 kopogtatott félives oldal.

A pályatételként kitűzött problémának óriás terjedelmű tudományos és főleg publicistikus irodalma van, úgy hogy annak teljes áttekintése, ismerete és ellenőrzése szinte lehetetlen. Az itt felhasználható irodalmi források tehát igen számosak.

A védvamos iránynak előnyeit és hátrányait annyi alakban és változatban találjuk megtárgyalva, hogy a probléma megmagyarázására vonatkozólag, különösen egy főiskolai pályaműnél, nem annyira további új és eredeti gondolatokat várunk, mint inkább arról való bizonyosságot, hogy a pályázó megérti-e ennek a *gazdaságpolitikai* iránynak jelentőségét a nemzetek, illetve a nemzeti társadalmak sorsára és közgazdasági érdekeire nézve és hogy a sok ellentétes eszmeáramlat között kellő ítéllettel tud-e eligazodni ennek az iránynak magyarázásánál.

A beérkezett pályamunkánál igennel felelhetünk ebben a kérdésben.

Szerzőjük megérti a *problémát és helyes ítéllettel józan véleményt* mond arról.

Ha a tárgyat megtudja érteni és meglehetősen *biztossággal is magyarázni*, abból következtethető főleg, hogy helyesen tudja — véleményünk szerint — *csoportosítani és értékelni a probléma körül forgó legnevezetesebb argumentumokat*.

Ezek a dolgozatnak főelőnyei, melyek — a természetesen szintén meglevő fogyatkozások mellett — egyúttal döntő jellegűek is annak a pályázat szempontjából való megítélésénél.

További kérdés, milyen irodalmi forrásokat használt és miként tudta azokat javára fordítani?

Szerző 29 tudományos és publicistikai munkát sorol fel felhasznált forrásokként a dolgozat végén, de szövegében és mindenütt, ahol állít valamit vagy álláspontot foglal el, forrásokra hivatkozik.

A felhasználnak *jelzett források* megválasztásánál — habár e részben természetesen sok megjegyezni és kiegészíteni valót is lehetne találni — elég *ügyesnek látszik*, különösen ha a mi rendkívül szegény és hiányos közgazdaságtani könyvtárviszonyainkat vesszük figyelembe.

Hogy azonban e forrásokat mennyire hiven és szabatosan használta, hogy mit és honnan merített, annak pontos megállapítására a bírálók a vonatkozó irodalom áttekinthetetlen terjedelménél fogva is természetesen csak akkor vállalkozhatnának, ha a dolgozat vezetésük alatt szemináriumilag készült volna, vagy ottan dolgozódnék át.

Gyöngye oldala a munkának a forma és stílus. Rossz magyarsága mellett itt-ott nem is eléggé világos. E részben tehát mindenestre gondos átdolgozást és simításokat igényel.

Mindezek alapján véleményünk az, hogy a „Bismarck“ jeligéjű dolgozat szerzőjének a pályadíj kiadandó, azzal a kikötéssel, hogy amennyiben dolgozatát a pályázati jutalomra való hivatkozással nyomtatásban is kiadná, ezt csak az itteni egyetemen az illetékes szaktanár felügyelete alatt való előzetes szemináriumi átdolgozás alapján tehesse. Ily szemináriumi átdolgozás esetén azonban kívánatosnak tarjuk a dolgozatnak egyetemünk szemináriumi sorozatába való felvételét és kiadását is.

A pályamű kéziratát a pályázati szabályoknak megfelelőleg kérjük az egyetemi kéziratgyűjteményben elhelyezni.

Pozsony, 1917. október hó 29-én.

*Balás Károly,
Kováts Ferenc.*

Jog- és államtudományi kar a bíráló szaktanárok jelentését tudomásul veszi, javaslataikat elfogadja s ennek folytán elnöklő dékán a jelligés levelet felbontotta, melyből kitűnt, hogy a pályamű szerzője *Rosenbaum Károly*, III. éves joghallgató.

Dr. Kérészy Zoltán prodékán ezután meleg szavakkal üdvözli a pályanyertes ifjakat. Mire *dr. Finkey Ferenc*, rectori hatáskörrel felruházott dékán, átnyújtotta nekik a jutalomdíjakat.

IV.

DR. FINKEY FERENC

REKTORI HATÁSKÖRREL FELRUHÁZOTT DÉKÁN

ZÁRÓBESZÉDE.

Tekintetes egyetemi Közgyűlés!
Mélyen tisztelt ünneplő Közönség!

Ünnepi közgyűlésünk tárgysorozata ki lévén meritve, mielőtt ülésünket bezárnám, méltóztassanak megengedni, hogy őszinte köszönetemet fejezhessem ki egyfelől az igen tisztelt előadó kollegámnak, a tartalmas és élvezetes előadásért, nemkülönben a prorektor úr ő méltóságának a pályázatokról szóló jelentése előterjesztéseért, másfelől a mélyen tisztelt közönségnek s ezek sorában legelőször gróf *Apponyi* Albert kultuszminiszter Ő Excellentiájának, aki személyesen ugyan nem jelenhetett meg közöttünk, de képviselőjéül elküldte a mai ünnepélyünkre *Tóth* Lajos dr. miniszteri tanácsos urat, a főiskolai osztály főnökét, egyetemünk fejlesztésének fáradhatlan buzgóságú vezetőjét, s köszönetet mondhassak a megjelent állami és más hatóságok fejeinek és a pozsonyi társadalom itt összegyűlt tagjainak azért, hogy ünnepi közgyűlésünket megjelenésükkel s előadásainkat türelmükkel és figyelmükkel megtisztelni kegyeskedtek.

Minden ilyen alkalom, midőn Pozsony város intelligens társadalmát egyetemi ünnepélyeinken üdvözölhetjük, egy újabb láncszem abban a kedves kötelékben, hogy ne mondjam, szövetségben, mely bennünket, egyetemi tanárokat, akik az egyetem élő testét alkotjuk, Pozsony város társadalmával összefűz. Egyetemünknek, mint új intézménynek, ha első sorban állami alkotás is, nagy szük-

sege van hivatása méltó betölthetése végett a pozsonyi művelt társadalom jóindulatú támogatására. Mi a tudományt hirdetjük hivatásszerűleg s az ide sereglett érett ifjúságot, édes hazánk reménységeit kívánjuk minél kiválóbb emberekké nevelni, de emellett mint pozsonyi lakosok, tagjai vagyunk és akarunk lenni a pozsonyi társadalomnak, amellyel mindennapos érintkezésben állunk. Ily minőségben azonban a legtöbben tényleg új emberek vagyunk Pozsonyban s így amint új egyetemünknek, úgy nekünk tanároknak is nagy szükségünk van a jóindulatú támogatásra.

Különösen érezzük ennek szükségét ma, amidőn egyetemünk tanári kara a két új fakultás megnyitásával meg fog kétszereződni s midőn így nálunk, az eddigieknél is újabb emberek jönnek Alma Materünk és Pozsony város falai közé.

Nem mondok vele ujságot, de jól esik kijelentennem, hogy az, amit két hónappal ezelőtt ez évnyitó, illetőleg rektoravató-ünnepélyünk alkalmával még csak mint jogos reménységet fejtegettem, egyetemünknek két új fakultással való kibővítése, most már csakugyan igen rövid időn, talán két hónapon belül meg fog történni. Ennek a reánk egyetemi tanárookra és Pozsony városára egyaránt örvendetes nagy eseménynek a bekövetkezése elsősorban kétségtelenül a mai *kultuszminiszterünk* érdeme, de legfőképpen mégis a legelső magyar ember, *IV. Károly király* Ő Felségének a műve, aki habozás nélkül teljesítette a kultuszminiszter úr előterjesztését és a tizenhat új egyetemi tanári állásra a pályázat kiírását elrendelte. Azért mélységes hálánkat a Miniszter úr Ő Excellentiája s legbensőbb alattvalói hódolatunkat Ő császári és apostoli királyi Felsége, legkegyelmesebb Urunk iránt ez ünnepélyes alkalommal is illő és kedves dolog kifejeznünk.

Igy most már a legkomolyabb valóság, hogy rövidesen valódi, teljes egyeteme lesz Pozsony városának s amint ezután az egyetem is többet, nagyobb szellemi tőkét fog nyújthatni a városnak és társadalmának, úgy mi is kívánjuk és kérjük, hogy a pozsonyi társadalom is úgy mint eddig, sőt ha lehet, még jobban, melegebben érdeklődjék egyetemünk iránt.

A mélyen tisztelt jelenlevő közönségnek, a különböző hatóságok fejeinek, képviselőinek s a pozsonyi társadalom ennyi kiváló egyéniségének részvétele a mai ünnepélyünkön biztos reménységet nyújt arra nézve, hogy ez a kívánatos összemelegedés is csakhamar be fog következni s úgy a hatóságok, mint a társadalom egészben véve szíves készséggel fognak bennünket jövőre is támogatni egyetemünk fejlesztésére irányuló, bizony még nagyon sok és fáradságos munkánkban.

Ebben a jó reménységben még egyszer szivemből köszönöm a mélyen tisztelt közönségnek nagybecsű megjelenését és ünnepi közgyűlésünket bezárom.

